

Zee-eenden eten ook *Ensis*

Eiders eten, naast de gebruikelijke prooien als mossel, kokkel, alikruik en *Spisula*, van tijd tot tijd ook *Ensis* (mesheften of zwaardscheden; voor een overzicht van het eiderdieet-voorzoover-bekend, zie Leopold *et al.* 2001). Het lijkt een ongebruikelijke en ongemakkelijke prooi, maar eiders kunnen zich als ware degenslikkers gedragen. In een Deense studie (Laursen *et al.* in prep.) aan geschoten eiders bleek *Ensis* soms 50% van de gegeten prooien uit te maken. Op het Nederlandse wad zijn ook eiders waargenomen die *Ensis*-schelpen tot geschatte lengtes van 12 cm inslikten (Leopold 2002) en in eiderpoep kun je tegenwoordig steeds vaker *Ensis*-fragmenten terugvinden. *Ensis*, met name de nieuwkomer *E. directus* (Amerikaanse zwaardschede, sinds 1979 in West-Europa; Swennen *et al.* 1985) komt zowel op het wad als in de Noordzeekustzone voor. Voor de Nederlandse stranden is de soort op veel plaatsen tegenwoordig het meest algemene schelpdier en daarmee in potentie een belangrijke voedselbron voor eider- en zee-eenden. Van het dieet van zee-eenden is, door hun voorkomen relatief ver op zee, veel minder bekend dan bij de eider; waarnemingen die het eten van *E. directus* door zee-eenden bevestigen waren er tot nu toe niet. Pim Wolf slaagde er recent in om directe waarnemingen te doen aan *Ensis*-etende grote en zwarte zee-eenden bij de Brouwersdam. Hij zag op op 8 januari 2002 vier vrouwtjes/onvolwassen grote zee-eenden een uur lang duiken en steeds met *Ensis* boven komen. De schelp-lengtes werden (in vergelijking met de koplengte van de eenden) geschat op 7 cm (4x), 8 cm (3x), 11 cm (6x), 12 cm (4x), 14 cm (9x) en 15 cm (2x). Op 15 november 2002 werd hier opnieuw een kwartier lang een vrouwtje grote zee-eend *Ensis* etend gezien: geschatte schelp-lengtes waren 10 cm (3x) en 15 cm (2x). Ook een zwarte zee-eend at daar die dag *Ensis*: drie exemplaren van 7-10 cm werden opgedoken.

In december 1996 strandde de *Sea Empress* in Carmarthen Bay, Wales en bij deze olieramp kwamen duizenden zwarte zee-eenden om. Vele werden inwendig onderzocht en hieruit kwam naar voren dat een andere, kleinere (c. 6 cm) mesheftsoort, *Pharus legumen*, een belangrijk onderdeel van het dieet vormde (Hughes *et al.* 1997). De onderzoekers vroegen zich af of de zee-eenden wellicht door olie vergiftigde mesheften te pakken hadden gekregen, omdat ze zich moeilijk konden voorstellen dat zee-eenden gezonde mesheften aan zouden kunnen. Met de directe waarnemingen aan gezonde, foeragerende eenden kunnen we nu vaststellen dat ze zich mogelijk vergisten, omdat zee-eenden in dit opzicht niet voor eiders onderdoen. Frans onderzoek (ook dáár schieten ze zee-eenden gewoon voor maagonderzoek) bevestigt dat grote zee-eenden tamelijk veel weer andere soorten *Ensis* eten (Aulert & Sylvand 1997), maar zwarte leken dit slechts mondjesmaat te doen. Vooral aan deze laatste soort, die in Nederland zeer talrijk voorkomt, valt dus nog veel te ontdekken. We willen dan ook graag maagonderzoek aan zee-eenden doen, maar we gaan ze er niet voor schieten. We wachten gewoon op de volgende olievlek! Het zal duidelijk zijn dat we vooral de olievlekken boven Ameland/Terschelling in de gaten houden: hier verblijven momenteel zo'n 40.000 zwarte en honderden grote zee-eenden. Tientallen meest levende olie-eenden zijn al het strand opgekomen; dode exemplaren worden zo veel mogelijk verzameld. Niemand hoopt op nog een olieramp, maar mochten ook de zee-eenden deze winter getroffen worden dan zullen we trachten er ook hier het beste van te maken.

Referenties

- Aulert C. & Sylvand B. 1997. Les Macreuses noires (*Melanitta nigra*) et brunes (*Melanitta fusca*) hivernant au large de Côtes du Calvados: relation entre le régime alimentaire et les peuplements macrozoobenthiques marins littoraux. *Écologie* 28: 107-117.
- Hughes B., Stewart B., Brown M. & Hearn R. 1997. Studies of Common Scoter *Melanitta nigra* killed during the Sea Empress oil spill. Countryside Council for Wales Final Report, No. FC 73-02-58, 68 pp.
- Leopold M.F., Kats R.K.H. & Ens B.J. 2001. Diet (preferences) of Common Eiders *Somateria mollissima*. Wadden Sea Newsletter 2000-1: 25-31.
- Leopold M.F. 2002. Eiders *Somateria mollissima* scavenging behind a lugworm boat. *J. Sea Res.* 47: 75-82.
- Swennen C., Leopold M.F. & Stock M. 1985. Notes on growth and behaviour of the American razor clam *Ensis directus* in the Wadden Sea and the predation on it by birds. *Helgoländer Meeresunters.* 39: 255-261.

Mardik Leopold en Pim Wolf

Zeevogelschedels op het web

Nog meer necrofielennieuws. Als 'notoire' verzamelaar van skeletten van zeevogels is Edward Soldaat uit Zeijen begonnen een website op te zetten over de schedels van zeevogels. De verzameling is nog niet compleet, want vooral gebaseerd op Edward's eigen vondsten, maar met foto's van soorten als bijvoorbeeld albatrossen, fregatvogels en pelikanen en de daarbij gegeven achtergrondinformatie is de site voor liefhebbers zeker een bezoekje waard (http://www.soldaat.com/edward/seabirds_skulls/). Edward zou graag van gedachten wisselen met geestverwanten (edward@soldaat.com). Misschien kunnen we op termijn een soortdeterminatiegids voor schedels of skeletdelen van vogels op de Nederlandse kust tegemoet zien?